

Вимоги до кваліфікацій в стандартах вищої освіти та освітніх програмах

Володимир БАХРУШИН

Член Науково-методичної ради МОН України (сектор вищої освіти); Національний експерт з реформування вищої освіти; голова Вченої ради, професор кафедри системного аналізу і обчислювальної математики Національного університету «Запорізька політехніка».

Проект Європейського Союзу «Мережа національних Еразмус+ офісів та національних команд експертів з реформування вищої освіти - Україна»

Тільки для безкоштовного поширення та користування. При використанні обов'язкове посилання на джерело:
© Проект ЄС «Національний Еразмус+ офіс в Україні» - www.erasmusplus.org.ua

Основні питання

- Кваліфікації (освітні та професійні, повні та часткові)
- Компетентності та результати навчання
- Професійні стандарти
- Рамки кваліфікацій (НРК, ЄРК, РК ЄПВО, галузеві рамки) та їх роль у розробленні стандартів вищої освіти та освітніх програм
- Предметна область спеціальності/освітньої програми
- Вимоги до кваліфікацій в стандартах вищої освіти
- Вимоги до кваліфікацій в освітніх програмах

Кваліфікація

Визнана уповноваженим суб'єктом та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих особою компетентностей (результатів навчання) – ЗУО, п. 1.1.14

Офіційний результат оцінювання і визнання, який отримано, коли уповноважена установа встановила, що особа досягла компетентностей (результатів навчання) відповідно до стандартів вищої освіти, що засвідчується відповідним документом про вищу освіту (ЗУВО, п. 1.1.12).

Кваліфікація

Офіційне підтвердження, як правило у формі документа, що засвідчує успішне закінчення освітньої програми або її частини (МСКО-2011)

Офіційний результат процесу оцінювання та валідації, який отримується, коли компетентний орган визначає, що особа досягла результатів навчання відповідно до заданих стандартів (Council recommendation of 22 May 2017, OJEU 2017/C 189/03)

Компетентність

Здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей (ЗУВО, п. 1.1.13)

Доведена здатність використовувати знання, навички та особисті, соціальні та / або методологічні здібності в роботі чи навчанні та в професійному та особистісному розвитку (CEU Rec. on EQF, 22 May 2017, 9620/17)

Компетентність

Здатність мобілізувати та використовувати внутрішні ресурси, такі як знання, навички та ставлення, а також зовнішні ресурси, такі, як бази даних, колеги, партнери, бібліотеки, інструменти тощо, для ефективного вирішення конкретних проблем у реальних життєвих ситуаціях (UNESCO Education Glossary).

**Компетентність не
замінює знання,
вміння, навички, ..., а
базується на них**

Результати навчання

Знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, які:

- можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти
- особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів.

Стандарти містять інтегровані формулювання результатів навчання, які мають бути деталізовані в освітніх програмах та програмах освітніх компонентів.

Кваліфікація

- ✓ Назва
- ✓ Стандартизована сукупність результатів навчання (компетентностей)
- ✓ Документ про визнання, виданий уповноваженим органом

Законодавством можуть визначатися умови чи передумови здобуття кваліфікації.

Освітні кваліфікації

Освітня кваліфікація – це визнана закладом освіти чи іншим уповноваженим суб'єктом освітньої діяльності та засвідчена відповідним документом про освіту сукупність встановлених стандартом освіти та здобутих особою результатів навчання (компетентностей).

ЗУО, ст. 34, ч. 5

Професійні кваліфікації

Професійна кваліфікація - це визнана кваліфікаційним центром, суб'єктом освітньої діяльності, іншим уповноваженим суб'єктом та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих особою компетентностей (результатів навчання), що дозволяють виконувати певний вид роботи або здійснювати професійну діяльність.

ЗУО, ст. 34, ч. 6

Чим визначається “стандартизована сукупність”?

- ❖ Освітні кваліфікації:
  - Стандарт вищої освіти;
  - Освітня програма (?)

- ❖ Професійні кваліфікації:
  - Професійний стандарт;
  - Кваліфікаційна характеристика;
  - ... ?

Назви кваліфікацій вищої освіти

Молодший бакалавр, бакалавр, магістр:

- ступінь вищої освіти;
- спеціальність (спеціальності, галузь знань - для міждисциплінарних освітніх програм),
- спеціалізація (за наявності);
- професійна кваліфікація (у разі присвоєння)

Назви кваліфікацій вищої освіти

Доктор філософії, доктор мистецтва:

- ступінь,
- галузь знань,
- спеціальність, з якої здобуто відповідний ступінь (галузі знань, спеціальності - для міждисциплінарних робіт)

Назви професійних кваліфікацій

Можуть визначатися відповідно до:

- ✓ професійних стандартів;
- ✓ Класифікатора професій ДК 003:2010;
- ✓ The International Standard Classification of Occupations (ISCO)

Повні і часткові кваліфікації

- ❖ Кваліфікація вважається повною в разі здобуття особою повного переліку компетентностей відповідного рівня Національної рамки кваліфікацій, що визначені відповідним стандартом.
- ❖ Кваліфікація вважається частковою в разі здобуття особою частини компетентностей відповідного рівня Національної рамки кваліфікацій, що визначені відповідним стандартом.

Вища освіта певного рівня – це повна освітня кваліфікація

Повні і часткові кваліфікації

Чи можна поділити так?

1. Знання
2. Вміння/навички
3. Комунікація
4. Відповідальність та автономія

Повні і часткові кваліфікації

Або так:

Здатність застосовувати математичні методи до розв'язання складних задач механічної інженерії:

- здатність застосовувати методи математичного аналізу;
- здатність застосовувати методи алгебри;
- здатність застосовувати методи теорії диференціальних рівнянь;
  - *здатність розраховувати розподіл механічних напружень у типових елементах конструкцій;*
  - *здатність розраховувати розподіл температур у типових елементах конструкцій;*
  - ...
- ...

Часткові кваліфікації

- ✓ Індивідуальна освітня траєкторія
- ✓ Microcredentials
- ✓ Освіта дорослих (освіта протягом життя)
- ✓ Допуск до певної професійної діяльності, певних робіт, ...

**Повні кваліфікації бажано
визначати так, щоб з них
можна було викремлювати
певні затребувані часткові
кваліфікації**

Рамки кваліфікацій

- Європейська рамка кваліфікацій (для навчання протягом життя)
- Рамка кваліфікацій ЄПВО
- Національні рамки кваліфікацій
- Галузеві (секторальні) рамки кваліфікацій

Національна рамка кваліфікацій

- ❖ Містить 8 рівнів, узгоджених з ЄРК;
- ❖ Призначена для впорядкування освітніх і професійних кваліфікацій; розроблення, ідентифікації, співвіднесення, визнання, планування і розвитку кваліфікацій;
- ❖ Ґрунтується на національному законодавстві, ЄРК та РК ЄПВО;
- ❖ Враховує вимоги ринку праці до компетентностей працівників;
- ❖ Використовується органами державної влади, закладами освіти, роботодавцями, ...

Національна рамка кваліфікацій

- Знання
- Уміння / навички
- Комунікація
- Відповідальність та автономія

Європейська рамка кваліфікацій

- ❖ Рекомендований Європейським Парламентом і Радою ЄС загальний системний опис восьми кваліфікаційних рівнів, які охоплюють весь спектр кваліфікацій, здобутих в процесі формального, неформального, інформального навчання.
- ❖ Дескриптори кваліфікаційних рівнів ЄРК: знання (теоретичні і фактологічні), навички (когнітивні і практичні), відповідальність і автономність (здатність застосовувати знання відповідально і автономно).

Рамка кваліфікацій ЄПВО

Містить деталізований опис рівнів вищої освіти, узгоджених з рівнями ЄРК, у термінах вимог до знань і здатності їх застосовувати:

- короткий цикл – 5 рівень ЄРК;
- перший цикл (бакалаврат) – 6 рівень ЄРК;
- другий цикл (магістратура) – 7 рівень ЄРК;
- третій цикл (доктор філософії) – 8 рівень ЄРК.

Галузеві/Секторальні рамки кваліфікацій

Можуть охоплювати певні групи компетентностей,
видів професійної діяльності або галузей знань.

Приклади:

- Competences for Democratic Culture
- The Digital Competence Framework for Citizens
- Digital Competence Framework for Educators

The Digital Competence Framework for Citizens

Складність / Автономність / Когнітивний домен

1-2 рівні: Запам'ятовування

3-4 рівні: Розуміння

5 рівень: Застосування

6 рівень: Оцінювання

7-8 рівні: Створення

ISCED та ISCO

- ❖ Міжнародна стандартна класифікація освіти містить 9 рівнів. Рівні 1-8 загалом відповідають аналогічним рівням ЄРК. 0 рівень – дошкільна освіта.

- ❖ Міжнародна стандартна класифікація занять/професій. Передбачає 4 рівні складності:
  - 1 рівень – 1-й рівень МСКО та ЄРК;
  - 2 рівень – 2-4 рівні МСКО та ЄРК;
  - 3 рівень – 5 рівень МСКО та ЄРК;
  - 4 рівень – 6-8 рівні МСКО та ЄРК.

Ключові компетентності

- ✓ Грамотність
- ✓ Мультилінгвальна компетентність
- ✓ Математична компетентність і компетентності в сфері науки, технологій та інженерії
- ✓ Цифрова компетентність
- ✓ Особиста, соціальна та навчальна компетентність
- ✓ Громадянська компетентність
- ✓ Підприємницька компетентність
- ✓ Культурна обізнаність та виразність

Стандарт вищої освіти

- обсяг кредитів ЄКТС;
- вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за освітньою програмою, та результатів їх навчання;
- перелік обов'язкових компетентностей випускника;
- нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання;
- форми атестації здобувачів вищої освіти;
- вимоги до створення міждисциплінарних освітніх програм;
- вимоги професійних стандартів (за їх наявності)

Стандарт вищої освіти

Для освітніх програм, що передбачають присвоєння професійної кваліфікації з професій, для яких запроваджено додаткове регулювання:

- додаткові вимоги до правил прийому, структури освітньої програми, змісту освіти, організації освітнього процесу та атестації випускників;
- нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти для відповідних освітніх програм формується у термінах програмних результатів навчання

Професійні стандарти

- ✓ Назва професії (професійної назви роботи)
- ✓ Умови допуску до роботи за професією
- ✓ Документи, що підтверджують професійну та освітню кваліфікацію
- ✓ Рівень кваліфікації за НРК
- ✓ Загальні та професійні компетентності
- ✓ Трудові функції
- ✓ Знання, уміння та навички

Рамки кваліфікацій і стандарти та освітні програми

Стандарти вищої освіти та освітні програми:

- мають забезпечувати виконання всього комплексу вимог НРК;
- мають адаптувати вимоги НРК до конкретних предметної області, вимог ринку праці;
- містять обов'язкові для всіх освітніх програм (стандарти) та випускників вимоги;
- мають забезпечувати можливість адаптації до особистих потреб здобувачів через вибірккову складову, академічну мобільність, індивідуальну освітню траєкторію тощо.

Галузі МСКО (ISCEF-2013f)

- 00 Generic programmes and qualifications
- 01 Education
- 02 Arts and humanities
- 03 Social sciences, journalism and information
- 04 Business, administration and law
- 05 Natural sciences, mathematics and statistics
- 06 Information and Communication Technologies (ICTs)
- 07 Engineering, manufacturing and construction
- 08 Agriculture, forestry, fisheries and veterinary
- 9 Health and welfare
- 10 Services
- 99 Field unknown

Предметна область спеціальності/освітньої програми

Широка галузь 1			Широка галузь 2		
ВГ11	ВГ12	ВГ13	ВГ21	ВГ22	ВГ23
ДГ111	ДГ121	ДГ131	ДГ211	ДГ221	ДГ231
ДГ112	ДГ122	ДГ132	ДГ212	ДГ222	ДГ232
ДГ113	ДГ123	ДГ133	ДГ213	ДГ223	ДГ233
...	...	...	...	...	...

Деталізовані галузі МСКО

031 Social and behavioural sciences:

- 0310 Social and behavioural sciences not further defined
- 0311 Economics
- 0312 Political sciences and civics
- 0313 Psychology
- 0314 Sociology and cultural studies
- 0319 Social and behavioural sciences not elsewhere classified

...

038 Inter-disciplinary programmes and qualifications involving social sciences, journalism and information

Освітні програми за МСКО

0714 Electronics and automation

Automation	Data processing technology
Broadcasting electronics	Digital technology
Communication systems	Electronic engineering
Communications equipment installation	Electronic equipment servicing
Communications equipment maintenance	Network technology
Computer engineering	Robotics
Computer repairing	Telecommunications technology
Control engineering	Television and radio repairing

Галузь знань, спеціальність, спеціалізація

- ❖ Галузь знань - гармонізована з Міжнародною стандартною класифікацією освіти широка предметна область освіти і науки, що включає групу споріднених спеціальностей;
- ❖ Спеціальність - гармонізована з Міжнародною стандартною класифікацією освіти предметна область освіти і науки, яка об'єднує споріднені освітні програми, що передбачають спільні вимоги до компетентностей і результатів навчання випускників;
- ❖ Спеціалізація - складова спеціальності, що може визначатися закладом вищої освіти та передбачає одну або декілька профільних спеціалізованих освітніх програм вищої або післядипломної освіти

Спеціалізація vs Освітня програма

- Освітня програма є не спеціалізацією, а описом вимог до присвоєння кваліфікації та пропонованого шляху до її здобуття.
- Освітня програма може передбачати спеціалізацію або не передбачати її.
- Спеціалізація може передбачати одну чи декілька освітніх програм, за якими її можна здобути.
- Освітня програма є програмою закладу. Одна й та сама спеціалізація може визначатися у кваліфікаціях різних закладів.

Вимоги до кваліфікацій в стандартах вищої освіти

- ✓ Назва кваліфікації
- ✓ Обсяг освітньої програми
- ✓ Опис предметної області
- ✓ Інтегральна компетентність
- ✓ Вимоги до загальних компетентностей
- ✓ Вимоги до результатів навчання
- ✓ Вимоги до міждисциплінарних програм
- ✓ Обов'язкова форма атестації

Вимоги до кваліфікацій в освітніх програмах

❖ Назва кваліфікації:

- може містити спеціалізацію
- для міждисциплінарних ОП може бути декілька спеціальностей та/або галузей знань

❖ Обсяг:

- може перевищувати зазначений у стандарті обсяг, в межах, визначених Законом

Освітня програма

Заклад вищої освіти у своїй освітній програмі має право:

- визначати додаткові вимоги до компетентностей і результатів навчання;
- надавати узагальнені формулювання компетентностей і результатів навчання, що охоплюють відповідні вимоги стандарту;
- надавати інші формулювання спеціальних компетентностей та результатів навчання, які у сукупності охоплюють всі вимоги стандарту.
- деталізувати вимоги стандарту до компетентностей і результатів навчання відповідно до спеціалізації.

Опис предметної області в освітніх програмах

- Має відповідати стандарту, якщо ОП не є міждисциплінарною і не передбачає спеціалізації
- Може звужувати предметну область, якщо ОП передбачає спеціалізацію в межах спеціальності
- Може поєднувати складники кількох предметних областей, якщо ОП є міждисциплінарною

Теоретичний зміст предметної області в освітніх програмах

- Сукупність засобів, способів і методів діяльності, спрямованих на те, щоб створювати, експлуатувати та утилізувати продукцію машинобудування
- Сукупність засобів, способів і методів діяльності, спрямованих на те, щоб створювати, експлуатувати та утилізувати продукцію станкобудування
- Цифрові технології створення, експлуатування та утилізування продукції машинобудування

Інтегральна компетентність

- ❖ **Початковий рівень:** здатність розв'язувати типові спеціалізовані задачі у певній галузі професійної діяльності
- ❖ **1 рівень:** здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у певній галузі професійної діяльності
- ❖ **2 рівень:** здатність розв'язувати задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у певній галузі професійної діяльності

Загальні компетентності

- ✓ Формулювання є спільними для всіх спеціальностей та рівнів вищої освіти
- ✓ Розробники мають обирати найбільш важливі вимоги з єдиного переліку (Методичні рекомендації до розроблення стандартів вищої освіти)
- ✓ Відмінності у рівні сформованості загальних компетентностей для різних рівнів вищої освіти мають відображатися через вимоги до результатів навчання

Спеціальні (фахові) компетентності

- ✓ Формулюються як здатності щось робити, створювати, застосовувати, аналізувати, оцінювати тощо
- ✓ Мають бути орієнтовані на основні задачі професійної діяльності
- ✓ Мають враховувати вимоги НРК щодо рівня кваліфікації

Результати навчання

- ✓ Мають забезпечувати формування визначених компетенностей
- ✓ Очікувані vs здобуті
- ✓ Мають відповідати рівню кваліфікації: знати, ~~вміти~~, створювати, оцінювати, аналізувати, ...
- ✓ Мають передбачати можливість оцінювання
- ✓ Мають передбачати можливість деталізації: програмні РН, РН з освітніх компонентів, РН з окремих модулів, тем, ...

Форми атестації

Захист кваліфікаційної роботи

Публічна демонстрація кваліфікаційної роботи (переважно мистецьких спеціальностей)

Кваліфікаційний (атестаційний) іспит

Єдиний державний кваліфікаційний іспит (за рішенням КМУ)

Основні типи помилок

- Невідповідність формулювання кваліфікації вимогам Закону
- Невідповідність вимог до компетентностей і результатів навчання НРК та стандартам вищої освіти
- Вимоги до компетентностей і результатів навчання сформульовані стосовно студентів, а не стосовно випускників
- Вимоги до результатів навчання не допускають можливість об'єктивного оцінювання цих результатів
- Критерії оцінювання результатів навчання не відповідають змісту цих результатів
- Обов'язкові результати формуються вибірковими дисциплінами.
- Автоматичне присудження професійних кваліфікацій всім випускникам.

Формат запису

Якщо освітня програма охоплює лише частину предметної області спеціальності або є міждисциплінарною, то така ОП повинна визначати спеціалізацію.

Приклад: ОП “Аналіз даних та комп'ютерна статистика”.

Кваліфікація: Бакалавр статистики **за спеціалізацією ...**

Неповне відображення вимог НРК

❖ 6 рівень:

- збір, інтерпретація та застосування даних;
- вироблення та ухвалення рішень у непередбачуваних робочих та/або навчальних контекстах;
- керівництво професійним розвитком осіб та груп

❖ 7 рівень:

- Здатність розв'язувати складні задачі у широких або мультидисциплінарних контекстах;
- управління робочими або навчальними процесами, які є складними, непередбачуваними та потребують нових стратегічних підходів

Компетентності / Результати навчання / Освітні компоненти

Компетентність – це здатність, що базується на певній сукупності результатів навчання

Не може бути взаємооднозначної відповідності між компетентностями, результатами навчання та освітніми компонентами

- ✓ Здатність застосовувати математичні методи для вирішення управлінських завдань та прогнозування економічних прогнозів
- ✓ Здатність презентувати результати досліджень і проєктів державною та іноземною мовами

Невідповідність рівню вищої освіти

- Визначати напрями розвитку біологічної науки
- Здатність розуміти базові поняття механіки
- Спілкуватись в усній та письмовій формі державною та іноземною мовами
- Розуміти значення енергетики для успішного економічного розвитку країни
- Вміння застосовувати на практиці систему управління транспортом.

Орієнтація на освітній процес

- Здатність застосовувати на практиці одержані знання з курсів спеціальних історичних дисциплін
- Здатність працювати самостійно при виконанні лабораторних робіт
- Уміє використовувати знання з фахових дисциплін у професійній, науковій і соціальній діяльності.

Змішування різнорідних вимог

- Розробляти проєкти створення / впровадження нових технологій виробництва; розробляти і застосовувати математичні моделі та відповідні програмні продукти; забезпечувати безпеку виробництва.
- Застосовувати знання природничих наук; спілкуватися іноземною мовою з професійних питань.

Звуження вимог

- Здатність оформлювати заявку на фінансування проєкту
- Здатність здійснювати калькуляцію витрат на виконання проєкту
- Здатність оформлювати результати досліджень у формі наукової статті, тез доповіді тощо, відповідно до встановлених вимог
- Здатність застосовувати спеціалізоване програмне забезпечення для здійснення техніко-економічних розрахунків.

Оцінювання результатів навчання

- Демонструвати повагу до верховенства права / до інтелектуальної власності / до загальнолюдських цінностей / ...
- Сумлінно виконувати посадові обов'язки
- Підвищувати професійний рівень шляхом продовження формальної освіти та самоосвіти

Результат: Знати сучасні і класичні теорії політології

Оцінювання: Бали нараховуються за відвідування занять і активність на семінарських заняттях

Професійні кваліфікації

- Передбачено присудження професійних кваліфікацій (або працевлаштування за професіями) іншого рівня (професіонали для бакалаврських програм, фахівці для магістерських)
- Передбачено присудження професійних кваліфікацій, яких не існує
- Не визначено умови, процедури та критерії присудження професійної кваліфікації (вибіркові дисципліни, додаткова атестація, ...)

Дякую за увагу

